

TƏQSİRSİZLİK PREZUMPSİYASI İLƏ BAĞLI AİHM-İN AZƏRBAYCANA QARŞI QƏRARLARININ İCRA VƏZİYYƏTİNƏ DAİR HESABAT

2022

DEMOKRATİK TƏQSİRSİZLİK İNSTITUTU
IDI
INSTITUTE FOR DEMOCRATIC INITIATIVES

**TƏQSİRSİZLİK PREZUMPSİYASI İLƏ BAĞLI
AİHM-İN AZƏRBAYCANA QARŞI QƏRARLARININ
İCRA VƏZİYYƏTİNƏ DAİR HESABAT**

Müəllif: Səidə Səfərova

Ekspert: Yalçın İmanov

Bakı, 2022

Mündəricat

1. Xülasə	4
2. Giriş	5
3. Metodologiya.....	6
4. Abreviaturalar	6
5. Təqsirsizlik prezumpsiyasının anlayışı və qanunvericilikdə əksi.....	7
5.1 Təqsirsizlik prezumpsiyasının anlayışı	7
5.2. Təqsirsizlik prezumpsiyası yerli qanunvericilikdə.....	7
4.3. Təqsirsizlik prezumpsiyası beynəlxalq qanunvericilikdə	11
6. AİHM-in Konvensiyanın 6.2-ci maddəsi ilə bağlı Azərbaycan qanunvericiliyinə qarşı olan qərarları haqqında ümumi məlumat.....	13
7. 6.2-ci maddə ilə bağlı Azərbaycan qanunvericiliyinə qarşı olan məhkəmə qərarlarının icra vəziyyəti	25
8. Nəticə və tövsiyələr	29

1. Xülasə

Hesabatda təqsirsizlik prezumpsiyasının yerli və beynəlxalq qanunvericilikdə yeri, Avropa İnsan Hüquqları Məhkəməsinin (AİHM) təqsirsizlik prezumpsiyası ilə bağlı Azərbaycana qarşı qərarları, həmin qərarların icra vəziyyəti, bu sahədə boşluqlar və bu boşluqları aradan qaldırmaq üçün tövsiyələr yer almışdır.

Hesabat 6 hissədən ibarətdir. “Giriş” hissəsində hesabat haqqında ümumi məlumat verilmişdir. İkinci hissədə metodologiyadan bəhs edilir. Bu hissədə hesabatın metodikası barədə məlumat verilir.

Üçüncü hissənin birinci altbaşlığında təqsirsizlik prezumpsiyasının anlayışı verilmişdir. İkinci altbaşlıqda təqsirsizlik prezumpsiyasının yerli qanunvericilikdə yeri müəyyən edilmişdir. Üçüncü altbaşlıqda isə beynəlxalq qanunvericilik təsvir edilmişdir.

Dördüncü hissədə AİHM-in Avropa İnsan Hüquqları Konvensiyasının 6.2-ci maddəsi ilə bağlı Azərbaycana qarşı olan qərarları haqqında ümumi məlumat öz əksini tapmışdır. Beşinci hissədə isə 6.2-ci maddə ilə bağlı Azərbaycana qarşı olan məhkəmə qərarlarının icra vəziyyəti ayrı-ayrılıqda analiz edilmişdir.

“Nəticə və tövsiyələr” hissəsində isə Azərbaycanda AİHM qərarlarının icrası sahəsində mövcud boşluqların olduğu və bu boşluqları aradan qaldırmaq üçün tövsiyələr əksini tapmışdır.

2. Giriş

Azərbaycanda təqsirsizlik prezumpsiyası ilə bağlı məsələlər Konstitusiyaya və digər normativ hüquqi aktların müvafiq normaları ilə beynəlxalq sənədlərə uyğun tənzimlənir. Bununla belə, ölkədə təqsirsizlik prezumpsiyası ilə bağlı ciddi problemlər mövcuddur. Bu problemlər KİV-lərdə və dövlət qurumlarının internet saytlarında yayımlanan xəbərlərdə təqsirsizlik prezumpsiyasına əməl olunmaması nəticəsində şəxsin şübhəli bilindiyi və ya təqsirləndirildiyi əməlləri birbaşa olaraq törətməsi şəklində təqdim olunması ilə ortaya çıxır.

Yaranmış vəziyyətin təhlili onu göstərir ki, KİV və dövlət qurumlarının media orqanlarında yayımlanan xəbərlərində şəxslər beynəlxalq və yerli qanunvericiliklə tanınan, ədalət mühakiməsinin ən önəmli, təməl prinsiplərindən biri olan təqsirsizlik prezumpsiyası hüququnun kütləvi və kobud pozuntusu ilə rastlaşırlar.

Hesabatda təqsirsizlik prezumpsiyasına anlayış verilmiş, yerli və beynəlxalq qanunvericilik təsvir və analiz edilmiş, AİHM-in Azərbaycanla bağlı təqsirsizlik prezumpsiyasına aid qərarları təhlil edilmiş və həmin qərarların icra vəziyyəti araşdırılmışdır. Sənəddə mövcud problemlər, eyni zamanda, qanunvericilikdə olan boşluqlar və praktikada olan qüsurlar təsbit edilərək, bu halların aradan qaldırılması üçün tövsiyələr verilmişdir.

3. Metodologiya

Hesabat metodikası 2 mərhələyə ayrılır:

1. Təqsirsizlik prezumpsiyası və AİHM-in qərarlarının Azərbaycan qanunvericilik sistemində yeri ilə bağlı hüquqi şərait;
2. AİHM-in təqsirsizlik prezumpsiyası ilə bağlı Azərbaycana qarşı çıxardığı qərarlar və onların icra vəziyyəti.

İlkin mərhələdə təqsirsizlik prezumpsiyasının və AİHM-in qərarlarının Azərbaycan qanunvericiliyində yeri müəyyən edilib və bununla bağlı araşdırma özlüyündə 3 mərhələyə bölünüb:

1. Təqsirsizlik prezumpsiyasının milli qanunvericilikdə yeri;
2. Təqsirsizlik prezumpsiyasının beynəlxalq qanunvericilikdə yeri;
3. AİHM qərarlarının qanunvericilikdə yeri.

İkinci mərhələdə isə AİHM-in təqsirsizlik prezumpsiyası ilə bağlı Azərbaycana qarşı çıxardığı qərarlar və həmin qərarların icra vəziyyəti ilə bağlı Məhkəmənin saytında monitoring aparılmışdır.

Əldə edilən məlumatlar sayəsində bu sahədə olan problemlər müəyyən edilmiş və hesabatda əks olunmuşdur.

4. Abreviaturalar

1. AR – Azərbaycan Respublikası
2. CM – Cinayət Məcəlləsi
3. CPM – Cinayət-Prosesual Məcəllə
4. AİHK (və ya Konvensiya) – Avropa İnsan Hüquqları Konvensiyası
5. AİHM (və ya Məhkəmə) – Avropa İnsan Hüquqları Məhkəməsi
6. KİV – Kütləvi İnformasiya Vasitələri

5. Təqsirsizlik prezumpsiyasının anlayışı və qanunvericilikdə əksi

5.1 Təqsirsizlik prezumpsiyasının anlayışı

Prezumpsiya (praesumptio) latıncadan hərfi tərcümədə mülahizə, gözlənti və ümid mənasını verir. Hüquqi termin olaraq isə “əksi sübut olunmayana qədər həqiqət sayılan mülahizə” kimi başa düşülür. Təqsirsizlik prezumpsiyası isə (praesumptio innocentiae, yəni, məsumiyyət prezumpsiyası) “əksi sübut edilməyə qədər təqsirləndirilən və ya şübhəli şəxsin təqsirsiz sayılması” mənasına gəlir. Bu prinsip cinayət mühakimə icraatının təməl prinsiplərindən sayılır.

Təqsirsizlik prezumpsiyasının hüquqda təzahürü antik Yunan dövlətləri zamanına gedib çıxır. Daha sonra bu prinsipi Roma hüququ çərçivəsində də görə bilərik. “Roma Məcəlləsinin IV kitabı”nda təqsirsizlik prezumpsiyasına belə anlayış verilib:¹

“Qoy bütün ittihamçılar başa düşsünlər ki, onlar müvafiq şahidlər və ya şübhə doğurmayan sənədlər və ya təkzibolunmaz sübut hesab edilən və gün kimi aydın olan dolay sübutlarla sübuta yetirilmədən heç bir ittiham irəli sürməməlidirlər”.

Orta əsrlər Avropasının cinayət mühakimə prinsipləri arasında “təqsir subuta yetirilmədən təqsirsiz” fikri mövcud olub. Fransa burjua inqilabından sonra qəbul edilən “İnsan və Vətəndaş Hüquqları haqqında Bəyannamə”nin 9-cu maddəsində belə qeyd olunurdu:

“Həbs zəruri hesab olduğu halda bütün şəxslər təqsirli bilinənədək onlar təqsirsiz hesab olunduğundan, təhlükəsizlik üçün vacib olmayan kobud hərəkətlər qanunla qəti surətdə qadağan olunmalıdır”.

Zamanla demokratik dəyərləri və ədalətli mühakimə icraatı prinsipi seçən bütün dövlətlər öz cinayət mühakiməsinin prinsipləri arasına təqsirsizlik prezumpsiyasını daxil ediblər. Hazırda təqsirsizlik prezumpsiyası geniş miqyaslı hüquqi təcrübədə dəstəklənir və bir sıra konvensiyalar, beynəlxalq müdafiə mexanizmləri vasitəsi ilə riayət olunmasına nəzarət edilir.

5.2. Təqsirsizlik prezumpsiyası yerli qanunvericilikdə

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyası²

Azərbaycan Respublikasının ali qanunu olan Konstitusiyanın 63-cü maddəsində təqsirsizlik prezumpsiyası 5 bənddə öz əksini tapmışdır. Həmin maddədə deyilir:

¹ [yoAiodv4U8cCDxClOZZb6h1i7sypaF1glQnKcp9V.pdf \(“idi-aze.org”\)](#)

² [00 - Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası \(“e-qanun.az”\)](#)

I. Hər kəsin təqsirsizlik prezumpsiyası hüququ vardır. Cinayətin törədilməsində təqsirləndirilən hər bir şəxs, onun təqsiri qanunla nəzərdə tutulan qaydada sübuta yetirilməyibsə və bu barədə məhkəmənin qanuni qüvvəyə minmiş hökmü yoxdursa, təqsirsiz sayılır.

II. Şəxsin təqsirli olduğuna əsaslı şübhələr varsa, onun təqsirli bilinməsinə yol verilmir.

III. Cinayətin törədilməsində təqsirləndirilən şəxs özünün təqsirsizliyini sübuta yetirməyə borclu deyildir.

IV. Ədalət mühakiməsi həyata keçirilərkən qanunu pozmaqla əldə edilmiş sübutlardan istifadə oluna bilməz.

V. Məhkəmənin hökmü olmasa, kimsə cinayətdə təqsirli sayıla bilməz.

Konstitusiyanın 127-ci maddəsinin 9-cu bəndində qeyd edilir ki, ədalət mühakiməsi təqsirsizlik prezumpsiyasına əsaslanır.

Həmçinin əsas qanunun 15-ci maddəsinə də diqqət yetirmək lazımdır. Həmin maddədə qeyd olunur ki, Azərbaycan Respublikasının qanunvericilik sistemində daxil olan normativ hüquqi aktlar ilə (Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası və referendumla qəbul edilən aktlar istisna olmaqla) Azərbaycan Respublikasının tərəfdar çıxdığı dövlətlərarası müqavilələr arasında ziddiyyət yaranarsa, həmin beynəlxalq müqavilələr tətbiq edilir.

Bundan başqa, Konstitusiyanın 71-ci maddəsinə, xüsusən də 71.1, 71.2, 71.3, 71.5-ci bəndlərini də bura aid etmək olar. Bu maddələrdə insan və vətəndaş hüquqlarının və azadlıqlarının təminatı nəzərdə tutulur.

Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsi³

Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin (CM) 7-ci maddəsi təqsirə görə məsuliyyət prinsipini nəzərdə tutur. Həmin maddədə deyilir:

Yalnız törətdiyi ictimai təhlükəli əmələ (hərəkət və ya hərəkətsizliyə) və onun nəticələrinə görə təqsiri müəyyən olunmuş şəxs cinayət məsuliyyətinə cəlb edilə və cəzalandırıla bilər.

Şəxs təqsirsiz olaraq vurduğu zərərə görə cinayət məsuliyyətinə cəlb oluna bilməz.

CM-nin 290-cı maddəsi təqsiri olmadığını bilə-bilə şəxsi cinayət məsuliyyətinə cəlb etmənin cinayət məsuliyyətinə səbəb olduğunu nəzərdə tutur:

Təqsiri olmadığını bilə-bilə şəxsi cinayət məsuliyyətinə cəlb etmə - üç ilədək müddətə azadlıqdan məhrum etmə ilə cəzalandırılır.

Eyni əməllər şəxsin ağır və ya xüsusilə ağır cinayət törətməkdə ittiham olunması ilə bağlı törədildikdə - üç ildən yeddi ilədək müddətə azadlıqdan məhrum etmə ilə cəzalandırılır.

³ - [Azərbaycan Respublikasının Cinayət Məcəlləsi \("e-qanun.az"\)](http://e-qanun.az)

Azərbaycan Respublikası Cinayət-Prosessual Məcəlləsi⁴

Azərbaycan Respublikası Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin (CPM) 21-ci maddəsi birbaşa olaraq təqsirsizlik prezumpsiyası adlanır. Bu maddədə Konstitusiyanın 63-cü maddəsində nəzərdə tutulan prinsip və sərhədlər öz əksini tapıb:

Cinayətin törədilməsində təqsirləndirilən hər bir şəxs onun təqsiri bu Məcəllədə nəzərdə tutulmuş qaydada sübuta yetirilməyibsə və bu barədə qanuni qüvvəyə minmiş məhkəmənin hökmü yoxdursa, təqsirsiz sayılır.

Şəxsin təqsirli olduğuna əsaslı şübhələr varsa da onun təqsirli bilinməsinə yol verilmir. Bu Məcəllənin müddəalarına uyğun surətdə müvafiq hüquqi prosedur daxilində ittihamın sübuta yetirilməsində aradan qaldırılması mümkün olmayan şübhələr təqsirləndirilən şəxsin (şübhəli şəxsin) xeyrinə həll edilir. Eyni ilə cinayət və cinayət-prosessual qanunlarının tətbiqində aradan qaldırılmamış şübhələr də onun xeyrinə həll olunmalıdır.

Cinayət törədilməsində təqsirləndirilən şəxs özünün təqsirsiz olmasını sübuta yetirməyə borclu deyildir. İttihamı sübuta yetirmək, şübhəli və ya təqsirləndirilən şəxsin müdafiəsi üçün irəli sürülən dəlilləri təkzib etmək vəzifəsi ittiham tərəfinin üzərinə düşür.

CPM-in 157-ci maddəsi həbslə bağlı müddəaları özündə əks etdirir. Həmin maddənin 1-ci hissəsi təqsirsizlik prezumpsiyasını əsas tutaraq cinayət qanunu ilə nəzərdə tutulmuş əməli şəxsin törətməsi barədə aidiyyəti sübut olmadıqda, həmin şəxsin həbs oluna və ya zərurət olmadıqda həbsdə saxlanıla bilməyəcəyi barədə müddəaları təsbit edir:

Təqsirsizlik prezumpsiyasına müvafiq olaraq şəxsin cinayət qanunu ilə nəzərdə tutulmuş əməlin törədilməsinə aidiyyəti sübut olunmadıqda, o, həbs oluna və ya zərurət olmadıqda həbsdə saxlanıla bilməz.

CPM-in 222-ci maddəsi isə, konkret olaraq, ibtidai araşdırma məlumatlarının yayılması çərçivəsini müəyyən edir. Maddənin 6-cı bəndinə əsasən ibtidai araşdırma məlumatları üç halda ibtidai araşdırmaya prosessual rəhbərliyi həyata keçirən və ya ibtidai araşdırmanı aparən orqan tərəfindən açıqlana bilər:

1. Cinayətin ictimai maraq kəsb etməsi zamanı;
2. Yanlış məlumatların yayılmasının qarşısının alınması üçün;
3. Cinayətə görə məsuliyyətin labüdlüyünün nümayiş etdirilməsi zamanı.

Azərbaycan Respublikası İnzibati Xətalər Məcəlləsi⁵

⁴ - [Azərbaycan Respublikasının Cinayət-Prosessual Məcəlləsi \("e-qanun.az"\)](http://e-qanun.az)

⁵ - [Azərbaycan Respublikasının İnzibati Xətalər Məcəlləsi \(e-qanun.az\)](http://e-qanun.az)

İnzibati Xətalər Məcəlləsinin (İXM) 4-cü maddəsi Azərbaycan Respublikasının inzibati xətalər qanunvericiliyinin prinsiplərini ümumi olaraq sadalayır. Burada təqsirsizlik prezumpsiyasının da inzibati xətalər qanunvericiliyinin əsaslandığı prinsiplərdən biri olduğu deyilir:

Bu Məcəllə insan və vətəndaş hüquqlarına və azadlıqlarına hörmət edilməsi, qanunçuluq, qanun qarşısında bərabərlik, təqsirsizlik prezumpsiyası, ədalətlik və inzibati xətalərin qarşısının alınması prinsiplərinə əsaslanır.

İXM-nin 8.1-ci maddəsində isə təqsirsizlik prezumpsiyası öz əksini tapmışdır:

Barəsində inzibati xəta haqqında iş üzrə icraat aparılan şəxsin təqsiri bu Məcəllədə nəzərdə tutulmuş qaydada sübuta yetmədikdə və bu, inzibati xəta haqqında iş üzrə icraata baxmış hakimin, səlahiyyətli orqanın (vəzifəli şəxsin) qüvvəyə minmiş qərarı ilə müəyyən edilmədikdə o, təqsirsiz hesab edilir.

“Media haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanunu⁶

Bu Qanun Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 94-cü maddəsinin I hissəsinin 1-ci, 10-cu, 13-cü bəndlərinə uyğun olaraq media sahəsində fəaliyyətin təşkilatı, hüquqi və iqtisadi əsaslarını, həmçinin kütləvi informasiyanın əldə edilməsi, hazırlanması, ötürülməsi, istehsalı və yayımının ümumi qaydalarını müəyyən edir.

Qanunun 14.1.14-cü maddəsində qeyd edilir ki, qanuni qüvvəyə minmiş məhkəmə qərarı olmadan şəxsin təqsirli olması barədə məlumatların dərc edilməsinə (yayımlanmasına) yol verilməməlidir.

Eyni zamanda, 77.1-ci maddədə nəzərdə tutulur ki, bu qanunun tələblərinin pozulmasında təqsirli olan şəxslər Azərbaycan Respublikasının Mülki Məcəlləsi, İnzibati Xətalər Məcəlləsi və Cinayət Məcəlləsi ilə müəyyən edilmiş hallarda məsuliyyət daşıyırlar.

Azərbaycan Jurnalstlarının Peşə Davranışı Qaydaları⁷

15 mart 2003-cü ildə ölkə jurnalistlərinin I qurultayında 180-dək kütləvi informasiya vasitəsinin təsisçiliyi ilə yaradılan medianın özünü-tənzimləməsini həyata keçirən orqan olan Azərbaycan Mətbuat Şurası “Azərbaycan Jurnalstlarının Peşə Davranışı Qaydaları”nı qəbul etdi. Qaydaların 3.7-ci bəndi jurnalistin təqsirsizlik prezumpsiyasına hörmətlə yanaşaraq, şəxsi cinayətkar kimi yox, şübhəli şəxs qismində saxlanılan şəxs kimi təqdim etməli olduğu haqqında müddəaları əks etdirir:

⁶ [“Media haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu, Azərbaycan Prezidentinin Rəsmi internet sahifəsi \(“president.az”\)](http://president.az)

⁷ <https://rm.coe.int/azerbaycan-etik-kodeks-yenilenmis-gender/16808eb4fe>

3.7. *Jurnalist, cinayətdə şübhəli bilinən şəxsin təqsirsizlik prezumpsiyası hüququna hörmətlə yanaşmalı, onu təqdim edərkən ... cinayətkar kimi yox, şübhəli şəxs qismində saxlanılan şəxs kimi təqdim etməlidir.*

Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyində təqsirsizlik prezumpsiyası ilə bağlı müddəalar əks olunsada, təqsirsizlik prezumpsiyasının pozulmasına görə hansı növ məsuliyyət daşınması qanunvericilikdə konkret olaraq göstərilməyib. Bu da təqsirsizlik prezumpsiyası ilə bağlı yerli qanunvericilikdə olan boşluqlardan biri hesab edə bilər.

5.3. Təqsirsizlik prezumpsiyası beynəlxalq qanunvericilikdə

Azərbaycan Respublikası təqsirsizlik prezumpsiyası ilə bağlı bir çox beynəlxalq sənədlərə qoşulmuşdur. Bunlara aiddir:

*Ümumdünya İnsan Hüquqları Bəyannaməsi*⁸

Bəyannamə 1948-ci ildə qəbul edilmişdir. Həmin vaxt Azərbaycan SSRİ tərkibində olduğu və SSRİ Bəyannaməyə bitərəf qaldığı üçün bu Bəyannamə Azərbaycan tərəfindən ratifikasiya edilməmişdir. Lakin 1995-ci ildə qəbul edilən AR Konstitusiyasında Bəyannamənin bəzi müddəaları öz əksini tapmışdır.

Bəyannamənin 11-ci maddəsində təqsirsizlik prezumpsiyası aşağıdakı kimi təsbit edilmişdir:

Cinayət törətməkdə ittiham edilən hər bir insan, ona bütün müdafiə imkanları təmin edilməklə, açıq məhkəmə araşdırması yolu ilə onun günahkar olduğu qanuni qaydada müəyyən edilməyə qədər günahsız hesab edilmək hüququna malikdir.

*Mülki və siyasi hüquqlar haqqında Beynəlxalq Pakt*⁹

İnsan hüquqlarını özündə əks etdirən digər bir sənəd Mülki və siyasi hüquqlar haqqında Beynəlxalq Paktıdır. Bu pakta Azərbaycan Respublikası 13 avqust 1992-ci ildə qoşulmuşdur. Paktın 14-cü maddəsində təqsirsizlik prezumpsiyası bu formada öz əksini tapmışdır:

Cinayət əməli törətməkdə təqsirləndirilən hər bir kəs onun təqsiri qanuna uyğun şəkildə sübuta yetirilməyə qədər təqsirsiz bilinmək hüququna malikdir.

*Avropa İnsan Hüquqları Konvensiyası*¹⁰

İnsan hüquqları ilə bağlı effektiv müdafiə mexanizminə malik olan, Azərbaycanın da 25 dekabr 2001-ci ildə ratifikasiya etdiyi əsas regional sənədlərdən biri hesab edilən “İnsan

⁸ [IEPF NGO \(iepf-ngo.org\)](http://iepf-ngo.org)

⁹ [Mülki və siyasi hüquqlar haqqında Beynəlxalq Pakt \(“migration.gov.az”\)](http://migration.gov.az)

¹⁰ https://www.echr.coe.int/documents/convention_aze.pdf

Hüquqlarının və Əsas Azadlıqlarının Müdafiəsi haqqında” Avropa Konvensiyasının 6.2-ci maddəsində təqsirsizlik prezumpsiyası belə əks olunub:

Cinayət əməli törətməkdə təqsirləndirilən hər bir kəs onun təqsiri qanuna uyğun şəkildə sübuta yetirilməyəndək təqsirsiz bilinmək hüququna malikdir.

Konvensiyanın 6-cı maddəsi “Ədalətli məhkəmə araşdırması hüququ” adlanır. Təqsirsizlik prezumpsiyası ədalətli məhkəmə araşdırması hüququnun əsas tələblərindən biridir və mahiyyətcə mütləq hüquq hesab edilə bilər.

Həmçinin onu da qeyd etmək lazımdır ki, Konvensiyanın 46-cı maddəsi qərarların məcburi qüvvəsi və icrasını nəzərdə tutur. Bu qərarların pozulması və icra edilməməsi dövlətə qarşı müəyyən ölçülərin götürülməsi üçün əsas kimi çıxış edir.

Azərbaycanın da üzv olduğu və təqsirsizlik prezumpsiyasını özündə əks etdirən sənədlərdə də təqsirsizlik prezumpsiyasının müdafiəsi beynəlxalq sferada əsas prioritet hesab edilir. AİHM-in Azərbaycanla bağlı qərarlarında da bunu ətraflı şəkildə görəcəyik.

6. AİHM-in Konvensiyanın 6.2-ci maddəsi ilə bağlı

Azərbaycana qarşı olan qərarları haqqında ümumi məlumat

Azərbaycan Respublikası Konvensiyaya və onun Protokollarına 25 dekabr 2001-ci ildə qoşulmuşdur. Konvensiya, qüvvəyə minənə qədər baş verən faktlara şamil edilmir. Bu da “Konvensiyanın geriye qüvvəsi yoxdur” prinsipindən irəli gəlir. Konvensiyanın 59-cu maddəsinə əsasən, Konvensiya onu sonradan ratifikasiya edən dövlətlər üçün onların öz təsdiqnamələrini saxlanılmağa verdikləri tarixdən qüvvəyə minir. Konvensiya və onun ratifikasiya edilmiş Protokolları Azərbaycana münasibətdə 15 aprel 2002-ci ildən, yəni, ratifikasiya haqqında sənədin depozitariyə verildiyi gündən qüvvəyə minmişdir. Konvensiyanın qüvvəyə minməsi tarixindən müvafiq dövlətin yurisdiksiyası altında olan şəxslərin AİHM-ə müraciət etmək hüququ yaranır. Konvensiyanın 35-ci maddəsinə əsasən, Məhkəmə bütün daxili hüquq müdafiə vasitələri tükəndikdən sonra işi baxılmağa qəbul edə bilər və iş üzrə son qərarın çıxarıldığı tarixdən sonrakı dörd ay (1 fevral 2022-ci il tarixə qədər sözügedən müddət altı ay nəzərdə tutulurdu) ərzində işi baxılmağa qəbul edə bilər. 2002-ci il 15 aprel tarixindən bu günə qədər Məhkəmə tərəfindən Azərbaycana qarşı 258 qərar qəbul edilmişdir. Bunlardan **10**-u Konvensiyanın 6.2-ci maddəsinin pozuntusu ilə bağlıdır. Həmin qərarlar aşağıdakılardır:

Qeyd: Bütün qərarlar Hudoc¹¹ sayından götürülüb analiz edilmişdir.

Qeyd: Məhkəmə qərarları xronoloji ardıcılıqla təsvir edilib:

1. Əvəz Zeynalov Azərbaycana qarşı
2. Mirqədirov Azərbaycana və Türkiyəyə qarşı
3. Yunusova və Yunusov Azərbaycana qarşı
4. Fərzəliyev Azərbaycana qarşı
5. Xədicə İsmayılova Azərbaycana qarşı
6. İlqar Məmmədov Azərbaycana qarşı
7. Hüseyn və başqaları Azərbaycana qarşı
8. Muradverdiyev Azərbaycana qarşı
9. Fərhad Əliyev Azərbaycana qarşı
10. Fətullayev Azərbaycana qarşı

1. Fətullayev Azərbaycana qarşı¹²

Təqsirsizlik prezumpsiyasının pozulma faktı: Ərizəçi şikayət etdi ki, 31 may 2007-ci il tarixdə Baş prokurorun mətbuata verdiyi bəyanat, onun təqsirsizlik prezumpsiyası hüququnun pozuntusunu yaradıb.

¹¹ [HUDOC - European Court of Human Rights \(coe.int\)](https://hudoc.echr.coe.int/)

¹² <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-98401>

Baş prokurorun bəyanatı ən azı iki tanınmış media orqanında demək olar ki, sözbəsöz verilmişdir. Doğrudur, bəyanat çox qısa idi və onun məqsədi ərizəçiyə qarşı açılan cinayət işinin faktlarına və səbəblərinə dair ictimaiyyəti məlumatlandırmaq idi. Ancaq, məlumatda o, birmənalı olaraq bəyan etdi ki, ərizəçinin qəzetdə çap edilən məqaləsində “həqiqətən terrorizmlə hədələmə var idi”. Bundan başqa, ərizəçinin məqaləsinin məzmununa dair qısa izahat verdikdən sonra, Baş prokuror bildirdi ki, “bu məlumat terrorizm ilə hədələmə cinayətini təşkil edir”. Baş prokuror yüksək vəzifə tutduğuna görə, davam edən cinayət işini təsvir etmək üçün öz söz seçimində xüsusi ilə diqqətli olmalı idi. Məhkəmə hesab edir ki, hər hansı bir tövsif və ya qeyri-şərtsiz edilən bu ifadələr ərizəçinin terrorizmlə hədələmə cinayəti törətməsinin bəyan edilməsi həddinə çatırdı. Beləliklə, bu ifadələr səlahiyyətli məhkəmə orqanında faktların qiymətləndirməsində fikir formalaşdırıb və ərizəçinin təqsiri qanuna uyğun təsdiqini tapmazdan əvvəl ictimaiyyəti onun günahkar olmasına inandırır.

Məhkəmənin qiymətləndirməsi:

Daxili müdafiə vasitələrini tükəndirmə qaydası müəyyən sərbəstlik dərəcəsi ilə tətbiq edilməlidir və hədsiz formallığa məruz qalmamalıdır. Bu qayda nə mütləq, nə də avtomatik icra edilə bilər. Ona riayət olunmasını yoxlamaq üçün işin konkret hallarına nəzər salmaq vacibdir. Bu o deməkdir ki, digər məsələlərlə yanaşı, Məhkəmə sözügedən Tərəfdar Dövlətin hüquq sistemində yalnız formal vasitələrin mövcudluğunu deyil, həm də onların fəaliyyət göstərdiyi ümumi şəraiti və ərizəçinin şəxsi vəziyyətini də praktik olaraq nəzərə almalıdır.

Məhkəmənin yanaşması həmişə belə olmuşdu ki, təqsirsizlik prezumpsiyası o halda pozulur ki, məhkəmə qərarı və ya dövlət məmurunun fikri cinayət əməlinə ittiham olunan şəxsin qanuna müvafiq şəkildə təqsiri sübuta yetirilənə qədər günahkar olmasını göstərsin. Hər hansı formal sübutun olmadığı təqdirdə belə məhkəmənin və ya məmurun təqsirləndirilən şəxsi günahkar adlandırmasına dair hər hansı əsaslandırmanın olması belə kifayət edir. Məhkəmə həmişə dövlət rəsmilərinin öz bəyanatlarında söz seçiminin vacibliyini vurğulamışdır, xüsusən də şəxs konkret cinayəti törətməyə görə məhkum olunmayıbsa və onun təqsiri təsdiq olunmayıbsa.

Məhkəmə qeyd edir ki, mübahisələndirilən bəyanat Baş prokuror tərəfindən cinayət işinin özündə yox, mətbuata müstəqil qaydada müsahibəsində verilmişdir. Məhkəmə qəbul edir ki, ərizəçinin tanınmış jurnalist olması faktı Baş prokuror da daxil olmaqla, dövlət məmurlarından güman edilən cinayətlə bağlı ictimaiyyəti məlumatlandırmağı tələb edirdi. Lakin bu hal rəsmilərin öz bəyanatlarında söz seçimi edərkən ehtiyatsız davranmalarına haqq qazandırır.

Məhkəmə qərarı:

Cavabdeh dövlət mənəvi ziyana görə ərizəçiyə 25.000, çəkilməmiş xərc və məsrəflərə görə 2.822, ümumilikdə 27.822 avro ödəməlidir.

2. Fərhad Əliyev Azərbaycana qarşı¹³

Təqsirsizlik prezumpsiyasının pozulma faktı: Ərizəçi şikayət etdi ki, Baş Prokurorluq, Milli Təhlükəsizlik Nazirliyi və Daxili İşlər Nazirliyinin 20 və 21 oktyabr 2005-ci ildə etdikləri birgə bəyanat onun təqsirsizlik prezumpsiyası hüququnu pozmuşdur. O, həmçinin şikayətləndi ki, sonradan ibtidai istintaq zamanı Azərbaycan Prezidenti və Baş prokuror da daxil olmaqla müxtəlif dövlət rəsmiləri onu cinayətkar kimi təsvir edən açıq bəyanatlar vermişdirlər. Nəhayət, o şikayət etdi ki, onun həbsinə qərar verən və həbsini uzadan məhkəmə qərarlarında daxili məhkəmələr də təqsirinin cinayət icraatının nəticəsi etibarilə sübuta yetirilməsindən əvvəl onun təqsirli olduğunu qabaqcadan güman etməklə, təqsirsizlik prezumpsiyasını pozmuşlar.

Hüquq mühafizə orqanlarının 20 oktyabr 2005-ci il tarixli bəyanatında göstərilib ki, "... həmçinin müəyyən olunub ki, Fərhad Əliyev səlahiyyətlərindən istifadə etməklə dövlət əmlakının özəlləşdirilməsi zamanı qanunvericiliyin ciddi pozuntularına yol vermiş, cüzi qiymətlərlə dövlət əmlakına hüquqlar verən sənədləri təqdim etmiş, qohumlarının və tanışlarının adına əmlakı rəsmi qeydə almış, bununla da, faktiki olaraq öz mülkiyyətinə keçirmişdir".

Eynilə, həm 20, həm də 21 oktyabr 2005-ci il tarixli bəyanatlar bəyan edib ki, ərizəçiyə məxsus müxtəlif yerlərdə axtarılar nəticəsində dövlət orqanları "xarici valyutanı, zinnət əşyalarını, incəsənət əsərlərini və cinayət yolu əldə olunmuş başqa dəyərli əşyaları külli miqdarda müsadirə etmişdir".

Məhkəmənin qiymətləndirməsi:

Həbsə qərar verən və onu uzadan məhkəmə qərarlarında daxili məhkəmələr tərəfindən təqsirsizlik prezumpsiyasının pozulması ilə bağlı ərizəçinin şikayətinə gəldikdə, Məhkəmə (ərizəçinin təqdim və istinad etdiyi ingiliscə tərcümələri deyil) müvafiq mətnlərin özünü diqqətlə araşdıraraq hesab etdi ki, onlardan heç biri ərizəçini ittiham olunduğu cinayətlərdə vaxtından əvvəl təqsirli bəyan edən kimi təfsir etməyi mümkün edən ifadələri əks etdirmir. Belə nəticəyə gəlinir ki, şikayətin bu hissəsi açıq-aşkar əsassızdır və Konvensiyanın 35-ci maddəsinin 3 və 4-cü bəndlərinə əsasən rədd edilməlidir.

Məhkəmə qanuna müvafiq olaraq sübuta yetirilməsindən əvvəl "cinayətdə ittiham olunanın" təqsirli olduğuna dair yalnız tribunalın özü tərəfindən vaxtından əvvəl ifadənin işlədilməsini qadağan edir (baxın, *Minelli İsveçrəyə qarşı*, 25 mart 1983-cü il, § 38, A Seriyaları, no. 62), lakin bu, həmçinin həyata keçirilən cinayət araşdırmaları barədə digər dövlət rəsmiləri tərəfindən ictimaiyyəti şübhəli şəxsin təqsirinə inandıran və səlahiyyətli məhkəmə orqanı tərəfindən faktların qiymətləndirilməsini qabaqcadan həll edən bəyanatları da əhatə edir.

¹³ <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-101682>

Məhkəmənin daimi yanaşması belədir ki, qanuna müvafiq olaraq sübuta yetirilməsindən əvvəl cinayət törətməkdə ittiham olunan şəxsə aid məhkəmə qərarı və ya vəzifəli şəxsin bəyanatı onun təqsirli olduğunu əks etdirirsə, təqsirsizlik prezumpsiyası pozulmuş olur.

Məhkəmə davamlı olaraq vurğulamışdır ki, şəxsin mühakimə olunmasından və konkret cinayətdə təqsirli bilinməsindən əvvəl dövlət rəsmiləri tərəfindən verilən bəyanatlarda ifadələrin seçimi mühüm əhəmiyyət kəsb edir.

Məhkəmə qeyd edir ki, mübahisəli bəyanatlar cinayət prosesinin özündən ayrı olaraq müstəqil şəkildə mətbuata açıqlanmışdır. Məhkəmə təsdiq edir ki, ərizəçinin əvvəl İqtisadi İnkişaf naziri kimi yüksək vəzifəli dövlət rəsmisi olması faktı dövlət orqanlarından tələb edilirdi ki, ictimaiyyəti ona qarşı cinayət ittihamlarından və cinayət prosesinin gedişindən məlumatlı saxlasınlar. Lakin bu hal öz bəyanatlarında dövlət orqanlarının istifadə etdikləri ifadələrin seçimində ehtiyatın çatışmazlığını əsaslandırma bilməz.

Yuxarıda qeyd olunan rəsmi bəyanatların dövlətin adından cinayət təqibini həyata keçirməyə səlahiyyətli üç hüquq-mühafizə orqanları tərəfindən edildiyini nəzərə alaraq, icraatda olan cinayət işini təsvir etmək üçün ifadələrin seçimində onlar tərəfindən xüsusi ehtiyatlılıq tələb edilirdi. Məhkəmə hesab edir ki, zəruri tövsif və ya şərtlər olmadan edilmiş bu bəyanatlar ərizəçi tərəfindən müəyyən cinayətlərin törədilməsinə dair bəyanatı təşkil edən ifadələri əks etdirmişdir. Belə olan halda, onlar səlahiyyətli məhkəmə orqanı tərəfindən faktların qiymətləndirilməsini qabaqlayıb və qanuna müvafiq olaraq təqsirinin sübuta yetirilməsindən əvvəl ictimaiyyəti ərizəçinin təqsirli olduğuna dair yönləndirib.

Məhkəmə qərarı:

Cavabdeh dövlət mənəvi ziyana görə ərizəçiyə 16.000, çəkilməmiş xərc və məsrəflərə görə 25.000, ümumilikdə 41.000 avro ödəməlidir.

3. Muradverdiyev Azərbaycan qarşı¹⁴

Təqsirsizlik prezumpsiyasının pozulma faktı: Ərizəçi şikayət etdi ki, Baş Prokurorluq, Milli Təhlükəsizlik Nazirliyi və Daxili İşlər Nazirliyinin 25 oktyabr 2005-ci ildə yaydığı birgə bəyanat onun təqsirsizlik prezumpsiyası hüququnu pozmuşdur. O, həmçinin şikayətləndi ki, onun həbsinə qərar verən və həbsdə saxlama müddətini uzadan Nəsimi rayon Məhkəməsinin 14 yanvar 2006-cı il tarixli və Apellyasiya Məhkəməsinin 10 fevral 2006-cı il tarixli qərarlarında daxili məhkəmələr də təqsirinin cinayət icraatının nəticəsi etibarilə sübuta yetirilməsindən əvvəl onun təqsirli olduğunu qabaqcadan güman etməklə, təqsirsizlik prezumpsiyasını pozmuşlar.

¹⁴ <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-102142>

Məhkəmənin qiymətləndirməsi:

Məhkəmə qeyd edir ki, mübahisəli bəyanat cinayət prosesinin özündən ayrı, müstəqil şəkildə mətbuata edilmişdir. Məhkəmə təsdiq edir ki, ərizəçinin Prezident Aparatının İşlər İdarəsinin keçmiş müdiri kimi yüksək dərəcəli dövlət rəsmisi olması faktı dövlət orqanlarından tələb edə bilərdi ki, ictimaiyyəti ona qarşı cinayət ittihamlarından və cinayət prosesinin gedişindən məlumatlı saxlasınlar. Lakin bu hal öz bəyanatlarında dövlət orqanlarının istifadə etdikləri ifadələrin seçimində ehtiyatın çatışmazlığını əsaslandırma bilməz.

Birgə bəyanatın mətnini araşdıraraq, Məhkəmə hesab edir ki, istifadə edilən ifadələr imperativ və təsdiqedicilik xarakterlidir. Xüsusən qeyd olunub ki, “müəyyən edilib ki, Akif Muradverdiyev ... və Fikrət Sadıqov ... Rəsul Quliyevlə, eləcə də Əli İnsanov, ... Fərhad Əliyev, ... Fikrət Yusifov və hakimiyyəti zorla ələ keçirməkdə maraqlı olan başqa şəxslərlə cinayət əlaqəsinə girmişdir. Gizli görüşlər zamanı ..., onlar dövlət hakimiyyətinin qanunsuz mənimsənilməsinə, kütləvi iğtişaşların planlaşdırılması üçün toplanmış sabotaj qruplarının təşkilinə və bu fəaliyyət üçün maliyyə dəstəyinə dair razılığa gəlmişlər”.

Məhkəmə hesab edir ki, hər hansı təmkinlilik və ya ehtiyatlılıq olmadan, birgə bəyanatda üç hüquq-mühafizə orqanı tərəfindən edilmiş bu qeydlər ərizəçinin təqsirsizlik prezumpsiyasına ziddir.

Rəsmi bəyanatın dövlətin adından cinayət təqibini həyata keçirməyə səlahiyyətli olan üç fərqli hüquq-mühafizə orqanı tərəfindən edildiyini nəzərə alaraq, icraatda olan cinayət prosesini təsvir etmək üçün istifadə olunmuş ifadələrin seçimində onlar tərəfindən xüsusi ehtiyatlılıq göstərilməli idi. Məhkəmə hesab edir ki, hər hansı zəruri tövsiflər və ya ehtiyatlılıq göstərilmədən edilmiş bu bəyanat ərizəçinin müəyyən cinayətləri törətdiyi haqda ifadələri əks etdirib. Belə olan halda, onlar səlahiyyətli məhkəmə tərəfindən faktların qiymətləndirilməsini qabaqlayıb və qanuna müvafiq olaraq təqsiri sübuta yetirilməzdən əvvəl lazımsız olaraq ictimaiyyəti ərizəçinin təqsirli olduğuna inandırır.

Məhkəmə qərarı:

Ərizəçinin davamlı həbsinin qanuniliyinə və hüquq-mühafizə orqanlarının birgə bəyanatı ilə onun təqsirsizlik prezumpsiyası hüququnun pozulmasına dair Konvensiyanın 5-ci maddəsinin 3-cü bəndinə və 6-cı maddəsinin 2-ci bəndinə əsasən şikayətləri məqbul və şikayətin qalan hissəsini qeyri-məqbul elan edərək pozuntunu tanıyır.

4. Pənah Hüseyn və başqaları Azərbaycana qarşı¹⁵

Təqsirsizlik prezumpsiyasının pozulma faktı: Ərizəçilər səlahiyyətli məhkəmə tərəfindən təqsirli bilinmələrindən əvvəl dövlət orqanları və yüksək vəzifəli dövlət

¹⁵ <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-105823>

məmurlarının verdiyi açıq bəyanatların onların Konvensiyanın 6-cı maddəsinin 2-ci bəndi ilə nəzərdə tutulan hüquqlarını pozduğundan şikayət etmişlər.

Müxtəlif bəyanatlarında Səbail rayon Polis İdarəsinin rəisi birmənalı şəkildə dördüncü ərizəçi və adları ilə qeyd edilən iki digər müxalifət liderinin təlimatları əsasında “nümayişçilərin dəhşətli cinayət əməlləri törətdiyini” bəyan etmişdir. Daxili İşlər nazirinin müavini isə bütün ərizəçiləri “radikal”, “reaksioner” və “dağdıcı” müxalifət tərəfindən törədilən və dövlət hakimiyyətini istənilən yolla ələ keçirməyə çalışan “kriminal xarakterli əməllərə” nəzarət edən şəxslər qismində adları ilə qeyd etmişdir. Nazir müavininin müəllifi olduğu məqalə müxalifət liderləri və onlara aid edilən əməllərə münasibətdə “cinayət” və “cinayətkar” sözlərinin dəfələrlə və inadla istifadə edilməsi ilə yadda qalmışdır.

Məhkəmənin qiymətləndirməsi:

Məhkəmə hesab edir ki, təqsirsizlik prezumpsiyası nəinki “cinayət ittihamı ilə mühakimə edilən” şəxsin qanunla sübut edilmədən məhkəmə tərəfindən təqsirli adlandırılmasını qadağan edir, eləcə də digər dövlət məmurları tərəfindən icraatda olan cinayət mühakimələri ilə bağlı ictimaiyyəti şübhəli şəxsin təqsirli olduğuna inandıran və müvafiq məhkəmə tərəfindən faktların qiymətləndirilməsi ilə bağlı əvvəlcədən fikir yürütməsinə əsas verə biləcək bəyanatları da özündə ehtiva edir.

Ərizəçilər çoxsaylı dövlət orqanları və dövlət məmurları tərəfindən edilən bəyanatlardan şikayətlənmişlər. Məhkəmə hesab edir ki, Konvensiyanın 6-cı maddəsinin 2-ci bəndinin təhlili məqsədilə yalnız hüquq mühafizə orqanları, yəni, Daxili İşlər Nazirliyi və Baş Prokurorluq tərəfindən edilən və iki yüksək vəzifəli polis əməkdaşı tərəfindən açıqlanan bəyanatlara diqqət yetirilməsi yetərlidir.

Bəyanatların hüquq mühafizə orqanları və onların yüksək vəzifəli məmurları tərəfindən edildiyini nəzərə alaraq, onlar icraatda olan cinayət prosesi və ərizəçilərin istintaqa cəlb edilməsinə səbəb olan hadisələrlə bağlı söz seçiminə xüsusi diqqət yetirməli idi. Məhkəmə hesab edir ki, heç bir qiymətləndirmə və ya qeyd-şərt edilmədən edilən həmin bəyanatlar ərizəçilərin cinayət əməlini törətməsi haqqında aydın və birmənalı ifadə edilmiş sözlərdən ibarət idi. Beləliklə, onlar müvafiq məhkəmə orqanı tərəfindən faktların qiymətləndirilməsindən öncə fikir irəli sürürdü və ictimaiyyətdə qanunla sübut edilməsindən əvvəl ərizəçilərin təqsirli olması haqqında fikir yaradırdı.

Məhkəmə qərarı:

- hər bir ərizəçiyə mənəvi zərərə görə 10.000 avro;
- birinci və dördüncü ərizəçilərə, cənab Hüseyn və cənab Məmmədova cənab F.Ağayevin xidmətləri ilə bağlı 3.200 avro;

- ikinci ərizəçiyə, cənab Abbasova Məhkəmə qarşısındakı hüquqi xidmətlərə görə 1.500 avro;
- üçüncü ərizəçiyə, cənab Hacılıya Məhkəmə qarşısındakı məhkəmə xərcləri ilə bağlı 3.000 avro ödənsin.

5. İlqar Məmmədov Azərbaycana qarşı¹⁶

Təqsirsizlik prezumpsiyasının pozulma faktı Baş Prokurorluq və Daxili İşlər Nazirliyinin mediaya 29 yanvar 2013-cü il tarixli birgə bəyanatında əksini tapmışdır. Mübahisələndirilən bəyanat ərizəçi 4 fevral 2013-cü ildə həbs edilməzdən və rəsmi olaraq cinayət əməllərində ittiham olunmazdan əvvəl, 29 yanvar 2013-cü ildə dərc edilmişdir. Baxmayaraq ki, müvafiq abzasın sonunda hakimiyyət orqanları ərizəçinin hərəkətlərinin “tam və hərtərəfli araşdırılacağını və hüquqi qiymət alacağını” qeyd edir, ancaq eyni cümlədə ondan əvvəl işlədilən ərizəçinin əməllərini “qanunsuz” elan edən birmənalı bəyanat bu sözləri heçə endirir. Bundan başqa, həmin bənddə “aparılmış araşdırmalarla o da müəyyən edilmişdir ki, ... ərizəçi ... yerli sakinlər arasında polisə müqavimət göstərmək, məmurlara tabe olmamaq və yolları bağlamaq kimi ictimai-siyasi sabitliyin pozulmasına yönələn çağırışlar etmişdir” fikri ilə, rəsmi qurumlar əslində faktların məhkəmələr tərəfindən qiymətləndirilməsindən əvvəl hökm çıxarmışdır.

Məhkəmənin qiymətləndirməsi:

Məhkəmənin ardıcıl yanaşması ondan ibarətdir ki, cinayət törətməkdə ittiham olunan şəxslə bağlı məhkəmə qərarında və ya dövlət məmurunun bəyanatında onun təqsirli olduğu sübuta yetirilməmişdən əvvəl onun təqsirli olması fikri əks olunarsa, təqsirsizlik prezumpsiyası hüququ pozulacaqdır. Ərizəçinin siyasətçi olduğunu nəzərə alaraq, hakimiyyət ona qarşı cinayət ittihamları haqqında ictimaiyyəti məlumatlandırmağı zəruri sayı bilərdi. Lakin Məhkəmə hesab edir ki, bütövlükdə götürəndə həmin açıqlamada gərəkli və aidiyyəti hallara diqqət edilməmiş, bütövlükdə qiymətləndirilən ifadə lazımı mülahizə və ehtiyatlılıqla verilməmişdir. Mübahisələndirilən açıqlama, ərizəçi qanunla müəyyən edilmiş qaydada müqəssir kimi tanınmadan onun təqsirli olduğuna ictimaiyyəti inandırmağa yönəlmişdir.

Məhkəmə qərarı:

Cavabdeh dövlət mənəvi ziyana görə ərizəçiyə 20.000, çəkilməmiş xərc və məsrəflərə görə 2.000, ümumilikdə 22.000 avro ödəməlidir.

6. Xədicə İsmayılova Azərbaycana qarşı¹⁷

¹⁶ <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-144124>

¹⁷ <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-201340>

Təqsirsizlik prezumpsiyasının pozulma faktı ərizəçinin həbs müddətinin uzadılması ilə bağlı yerli məhkəmələrin qərarları və Baş Prokurorluğun bəyanatında öz əksini tapıb. Ərizəçinin həbsindən sonra 6 dekabr 2014-cü ildə Baş Prokurorluq “Xədicə İsmayılovanın qanunsuz əməlləri ifşa edilib” adlı açıq bəyanatla çıxış etdi.

Məhkəmənin qiymətləndirməsi

Məhkəmə hesab edir ki, Baş Prokurorluğun bəyanatında istifadə etdiyi sözlərin oxşar seçimi nəzərə alınmaqla, Məhkəmə tərəfindən problemlə hesab olunur. Mübahisələndirilən ifadənin başlığı göstərirdi ki, ərizəçinin “qeyri-qanuni hərəkətləri ört-basdır edilib” ki, bu da onun təqsirli olduğunu açıq şəkildə bəyan edir.

Bundan başqa, məndə qeyd olunub ki, “istintaq müəyyən edib ki, T.M. ərizəçinin istifadə etdiyi təhdid və təzyiqlər nəticəsində intihara cəhd etmişdir”. Məhkəmə bununla bağlı vurğulayacaq ki, kiminsə cinayət törətməkdə sadəcə şübhəli bilindiği barədə bəyanatla, yekun hökm olmadığı halda, şəxsin sözügedən cinayəti törətdiyi barədə aydın bəyannamə arasında əsaslı fərq qoyulmalıdır.

Məhkəmə qeyd edir ki, ictimaiyyəti məlumatlandırmaq vəzifəsi bütün mümkün söz seçimlərinə haqq qazandıra bilməz, bəyanat şübhəliyə təqsirsiz hesab olunmaq hüququna hörmət etmək məqsədilə həyata keçirilməlidir.

Məhkəmə hesab edir ki, bu bəyanat ictimaiyyəti ərizəçinin qanunla təqsirli olduğu sübuta yetirilməmişdən əvvəl onun təqsirli olduğuna inanmağa vadar etmişdir.

Məhkəmə qərarı:

Cavabdeh dövlət mənəvi ziyana görə ərizəçiyə 20.000, çəkilmiş xərc və məsrəflərə görə 5.000, ümumilikdə 25.000 avro ödəməlidir.

7. Fərzəliyev Azərbaycana qarşı¹⁸

Təqsirsizlik prezumpsiyasının pozulma faktı mülki prosesdə yerli məhkəmələrin ərizəçini cinayət törətməkdə təqsirli elan etməsində əksini tapmışdır. Nəsimi rayon Məhkəməsinin 8 may 2006-cı il tarixli mülki iddia ilə bağlı qərarında göstərilib ki, 2.327.059 manat məbləğində vəsait “mənimsənilib” və cavabdehlər cinayət məsuliyyətindən azad edilsə də, iddia müddətinin keçməsi ilə əlaqədar cinayət işinə xitam verilməsi yolu ilə “cinayət törətməsi nəticəsində vurulmuş zərər” ödənilməmişdir.

Maddənin özündə açıq şəkildə ifadə edildiyi kimi, 6-cı maddənin 2-ci bəndi şəxs “cinayət törətməkdə ittiham edildikdə” tətbiq edilir.

¹⁸ <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-202532>

Məhkəmənin qiymətləndirməsi:

Əgər təqsirləndirilən şəxsin təqsirliliyi qanunla müəyyən edilmiş qaydada əvvəllər sübuta yetirilmədən və xüsusən də onun müdafiə hüquqlarını həyata keçirmək imkanı olmadan, onun barəsində məhkəmə qərarı çıxarılsa, təqsirsizlik prezumpsiyası pozulur.

Hər hansı digər məhkəmə prosesində bəraət və ya xitam qərarına hörmətin təmin edilməsi üçün müdafiə olmadan, 6-cı maddənin 2-ci bəndinin ədalətli məhkəmə təminatları nəzəri və illüziyaya çevrilə bilər. Cinayət mühakiməsi başa çatdıqdan sonra təhlükə altında olan həm də şəxsin reputasiyası və həmin şəxsin ictimaiyyət tərəfindən necə qəbul edilməsidir.

Cinayət işinə xitam verildikdən sonra mülki qərarada əsaslandırma tərtib edilərkən həddindən artıq ehtiyatlı olmaq lazımdır.

Məhkəmə müəyyən edib ki, mülki məhkəmələr ərizəçinin cinayət törətdiyini və ya mövcud sübutların cinayətin törədildiyini müəyyən etmək üçün kifayət olduğunu açıq şəkildə göstərməklə təqsirsizlik prezumpsiyası hüququnu pozublar.

Məhkəmə qərarı:

Cavabdeh dövlət mənəvi ziyana görə ərizəçiyə 4.700, çəkilmiş xərc və məsrəflərə görə isə 1.500 olmaqla, ümumilikdə 6.200 avro ödəməlidir.

8. Yunusova və Yunusov Azərbaycana qarşı¹⁹

Təqsirsizlik prezumpsiyasının pozulma faktı Baş Prokurorluq və Milli Təhlükəsizlik Nazirliyinin 31 iyul 2014-cü ildə mətbuata birgə bəyanatında öz əksini tapmışdır. Bu bəyanat məhkəməyə qədər icraat - ibtidai istintaq dövründə verilmişdir. Bəyanatda yazılır:

“Müəyyən edilib ki, birinci ərizəçi 2012-ci ildən “xalq diplomatiyası” kontekstində Ermənistanda yaşayan müxtəlif şəxslərlə birgə həyata keçirdiyi layihələr pərdəsi altında... [R.M.]-ni casusluğa cəlb edib. Azərbaycan Respublikasının milli təhlükəsizliyinə zərər vurmaqla və ikinci ərizəçi ilə birlikdə [R.M.]-nin Ermənistan Respublikasına səfərlərini təşkil etmişdir.

Bu səfərlərin bəziləri zamanı ikinci ərizəçi ilə birlikdə Ermənistan Respublikasının keçmiş Milli Təhlükəsizlik naziri və xüsusi xidmət orqanlarının nəzarəti altında fəaliyyət göstərən digər təşkilatların nümayəndələri ilə görüşlər təşkil etmişdir.

Bundan başqa, ərizəçilər hazırda adlarını açıqlamaq mümkün olmayan Azərbaycan Respublikasının bəzi vətəndaşlarını gizli əməkdaşlığa cəlb etmək məqsədi ilə ictimai-siyasi,

¹⁹ <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-203562>

enerji, sənaye bölgələri və hərbi texnika təchizatı ilə bağlı məlumatların toplanması barədə göstərişlər verərək, tapşırığı yerinə yetirmişlər.

Nəticədə onlar vasitəsilə düşmən dövlətin xüsusi xidmət orqanlarının nümayəndələrinə hərbi bazaların, hava limanlarının və digər strateji əhəmiyyətli ictimai infrastrukturuların konkret yerlərinin fotosəkillərini ötürüblər.

Bundan əlavə, birinci ərizəçi... dövlət orqanlarında qeydiyyatda almadığı qrant müqavilələri üzrə ümumi məbləği 526 943 manat məbləğində mənfəət əldə etməklə, qanunsuz sahibkarlıq fəaliyyəti ilə məşğul olub və vergi ödəməkdən yayınıb. Vergi qanunvericiliyinə uyğun olaraq dövlət büdcəsinə çox böyük məbləğdə - 369 378 manat ziyan dəyib.

Eyni zamanda, ərizəçilərin etimaddan sui-istifadə edərək [AWPDT]-nin bank hesabından 88.468 ABŞ dollarını çıxararaq...və öz şəxsi bank hesablarına yerləşdirməklə ələ keçirmələri barədə əsaslı şübhələr var.

Göstərilən hallarla bağlı sorğu-sual edilməsi üçün ərizəçilərin bir neçə dəfə gəlməməsi səbəbindən məcburən istintaq orqanının qarşısına çıxarılması qərara alınıb.

Ərizəçilərin hüquqi yardım almaq hüquqlarına ... hörmət edilmişdir.

Hazırda cinayət işi üzrə istintaq və bütün hərəkətlərə hüquqi qiymət verilməsi davam etdirilir və nəticəsi barədə ictimaiyyətə məlumat veriləcək”.

Məhkəmənin qiymətləndirməsi:

Məhkəmə bildirir ki, cinayət törətməkdə təqsirləndirilən şəxslə bağlı məhkəmə qərarında və ya dövlət məmurunun bəyanatında onun təqsirli olması qanuna uyğun olaraq sübuta yetirilməmişdən əvvəl onun təqsirli olduğuna dair rəy əks olunarsa, təqsirsizlik prezumpsiyası pozulacaq. Heç bir rəsmi nəticənin olmadığı halda belə, məhkəmənin və ya məmurun təqsirləndirilən şəxsi təqsirli hesab etməsini nəzərdə tutan bəzi əsaslandırmaqların olması kifayətdir. Kiminsə cinayət törətməkdə sadəcə olaraq şübhəli bilindiği barədə bəyanatla, yekun hökmün olmadığı halda, şəxsin sözügedən cinayəti törətdiyi barədə açıq-aydın bəyannamə arasında əsaslı fərq qoyulmalıdır.

Bununla belə, ictimaiyyəti məlumatlandırmaq vəzifəsi bütün mümkün söz seçimlərinə haqq qazandıra bilməz və şübhəlilərin təqsirsizlik prezumpsiyasına hörmət edilərək həyata keçirilməlidir.

Məhkəmə qərarı:

Cavabdeh dövlət maddi və mənəvi ziyana görə ərizəçilərə 20.000, çəkilmiş xərc və məsrəflərə görə 11.438, ümumilikdə 31.438 avro ödəməlidir.

9. Mirqədirov Azərbaycanla və Türkiyəyə qarşı²⁰

Təqsirsizlik prezumpsiyasının pozulma faktı Baş Prokurorluq və Milli Təhlükəsizlik Nazirliyinin 17 iyul 2014-cü ildə verdiyi birgə bəyanatda öz əksini tapmışdır. Bəyanat məhkəməyə qədər icraat - ibtidai istintaq dövründə verilmişdir. Pozuntu bəyanatda birmənalı şəkildə ərizəçinin dövlət və hərbi sirləri təşkil edən məlumatları Ermənistan kəşfiyyat orqanlarına ötürdüyünü göstərməklə törədilmişdir.

Məhkəmənin qiymətləndirməsi:

Məhkəmə qeyd edir ki, o, Azərbaycanla qarşı bir sıra işlərdə təhqiqat orqanlarının mətbuata verdiyi bəyanatlarda qiymətləndirməni qabaqcadan mühakimə edən sözlərin seçilməsi səbəbindən Konvensiyanın 6-cı maddəsinin 2-ci bəndinin pozulduğunu artıq müəyyən edib.

Məhkəmə hesab edir ki, bütövlükdə qiymətləndirilən ifadə lazımi mülahizə və ehtiyatla verilməyib. Bəyanatın birinci və ikinci bəndlərində ərizəçini təqsirli kimi göstərən heç bir ifadə işlədilməməsinə və 2014-cü ilin aprelində həbs olunaraq istintaqa təhvil verilən zaman ona qarşı irəli sürülən ittihamlar barədə qısa məlumat olmasına baxmayaraq, ifadənin sonrakı bəndləri qeyd-şərtsiz müxtəlif cinayət əməllərini ərizəçiyə aid etmişdir.

Məhkəmə qərarı: Azərbaycan Hökuməti ərizəçiyə 20.000 avro ödəməlidir.

10. Əvəz Zeynalov Azərbaycanla qarşı²¹

Təqsirsizlik prezumpsiyasının pozulma faktı Bakı Apellyasiya Məhkəməsinin 8 dekabr 2011-ci il tarixli qərarında öz əksini tapmışdır. Məhkəmə bu pozuntunu qərarında “Ərizəçinin törətdiyi cinayətin ictimai təhlükəlilik dərəcəsi” ifadəsini işlətməklə törətmişdir.

Məhkəmənin qiymətləndirməsi:

Məhkəmə bildirir ki, cinayət törətməkdə təqsirləndirilən şəxslə bağlı məhkəmə qərarında və ya dövlət məmurunun bəyanatında onun təqsiri qanunla müəyyən edilmiş qaydada sübuta yetirilməmişdən əvvəl onun təqsirli olması barədə rəy əks olunarsa, təqsirsizlik prezumpsiyası pozulacaq.

Məhkəmə hesab edir ki, hazırkı işdə mübahisələndirilən ifadə ərizəçiyə qarşı “şübhə vəziyyətini” təsvir etməklə məhdudlaşmayıb, həmçinin ərizəçini heç bir şərt və qeyd-şərt olmadan cinayət törətmiş şəxs kimi təqdim edib.

²⁰ <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-204584>

²¹ <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-209346>

Məhkəmə qeyd edir ki, daxili məhkəmələrin sonrakı qərarlarının heç biri Bakı Apellyasiya Məhkəməsinin 8 dekabr 2011-ci il tarixli qərarının müvafiq mətnini düzəltməyə cəhd göstərməmişdir.

Məhkəmə hesab edir ki, mübahisələndirilən ifadə qəti hökm olmadığı halda, ərizəçinin təqsirli olduğunu bəyan etmək idi və onun təqsirsiz hesab olunmaq hüququnu pozmuşdur.

İki amil Məhkəməni pozuntunun lehinə səs verməyə vadar etdi:

Birincisi, bəyanat yalnız bir vəzifəli şəxs tərəfindən deyil, apellyasiya məhkəməsi tərəfindən verilmişdir və məhkəmə Konvensiya standartlarına əməl etməli idi. Hakimlərin ifadələri istintaq orqanlarının ifadələrindən daha ciddi şəkildə yoxlanılır (baxın: Pandy Belçikaya qarşı, № 13583/02, § 43, 21 sentyabr 2006-cı il tarixli qərar).

İkincisi və ən əsası, həmin məhkəmə qərarı bir növ “şablon” əsaslandırmanı əks etdirirdi ki, Məhkəmə orada olan səhvi qeyd etməsəydi, bu cür standart ifadələrin lazımı qaydada nəzərə alınmadan təkrarlanması riski var idi.

Məhkəmə qərarı:

Cavabdeh dövlət mənəvi ziyana görə ərizəçiyə 10.000, çəkilmiş xərc və məsrəflərə görə 3.000, ümumilikdə 13.000 avro ödəməlidir.

7. 6.2-ci maddə ilə bağlı Azərbaycana qarşı olan məhkəmə qərarlarının icra vəziyyəti

1. Fətullayev Azərbaycana qarşı²²

Fətullayev Azərbaycana qarşı işində Konvensiyanın 6.2-ci maddəsi ilə yanaşı 10 və 6.1-ci maddələrin də pozuntusunu tanıyan AİHM qəbul etdiyi qərarla Hökumətin ərizəçiyə ümumilikdə 27.822 avro ödəməli olduğunu vurğulayıb. Bu işlə bağlı Məhkəmənin final iclası 04.10.2010-cu il tarixində keçirilmişdir. Hökumət təzminatın ödənilməsi ilə bağlı Məhkəməyə heç bir məlumat verməmişdir. İş hələ də icra edilməyib. Hökumət Fəaliyyət Planı da təqdim etməmişdir.

2. Fərhad Əliyev Azərbaycana qarşı²³

Fərhad Əliyev Azərbaycana qarşı işində Konvensiyanın 6.2-ci maddəsi ilə yanaşı 5.1, 5.3 və 5.4-cü maddələrinin də pozuntusunu tanıyan AİHM, Hökumətin ərizəçiyə ümumilikdə 41.000 avro ödəməli olduğunu vurğulayıb. Bu işlə bağlı Məhkəmənin final iclası 09.02.2011-ci il tarixində keçirilmişdir. 07.12.2011-ci il tarixində Hökumət ərizəçiyə dəymiş zərərə görə təzminatı ödəmişdir. Lakin iş hələ icra mərhələsindədir, icra müddəti bitməyib və Hökumət tərəfindən yenilənmiş Fəaliyyət Planı təqdim olunmayıb.

3. Muradverdiyev Azərbaycana qarşı²⁴

Muradverdiyev Azərbaycana qarşı işində AİHM Konvensiyanın 6.2-ci maddəsi ilə yanaşı 5.3-cü maddənin də pozuntusunu tanıyıb. Lakin qərarla təzminat haqqında heç bir məlumata yer verilməyib. Bu işdə ərizəçi ədalətli əvəzin - kompensasiyanın təyin olunması barədə hər hansı bir tələb irəli sürməyib. Məhkəmə də bunu ona hər hansı məbləğin təyin olunmasının zəruri olmadığı kimi qəbul edib. Bu işlə bağlı Məhkəmənin yekun qərarı 14.04.2011-ci il tarixində olmuşdur.

4. Hüseyn və başqaları Azərbaycana qarşı²⁵

Hüseyn və başqaları Azərbaycana qarşı işində Konvensiyanın 6.2-ci maddəsi ilə yanaşı 6-cı maddənin 3 “b”, “c” və “d” yarımbəndləri ilə birgə həmin maddənin 1-ci bəndinin də pozuntusunu tanıyan AİHM, Hökumətin hər bir ərizəçiyə (bu işdə 4 ərizəçi var) mənəvi zərərə görə 10.000 avro, hüquqi xidmət xərclərinə görə birinci və dördüncü ərizəçiyə cəmi 3.200 avro, ikinci ərizəçiyə 1.500 avro, üçüncü ərizəçiyə isə 3.000 avro ödəməli olduğunu vurğulayıb. Bu işlə bağlı Məhkəmənin yekun qərarı 26.10.2011-ci il tarixində olmuşdur. 15.02.2012-ci il tarixində Hökumət tərəfindən ərizəçilərə dəymiş zərərə görə təzminat

²² <https://hudoc.exec.coe.int/eng?i=004-1727>

²³ <https://hudoc.exec.coe.int/eng?i=004-1629>

²⁴ <https://hudoc.exec.coe.int/eng?i=004-1824>

²⁵ <https://hudoc.exec.coe.int/eng?i=004-1822>

ödənilmişdir. İş hələ də icra mərhələsindədir. Hökumət yenilənmiş Fəaliyyət Planını məhkəməyə təqdim etməyib.

5. İlqar Məmmədov Azərbaycana qarşı²⁶

İlqar Məmmədov Azərbaycana qarşı işində Konvensiyanın 6.2-ci maddəsi ilə yanaşı 5.1 (“c” bəndi), 5.4 və 5-ci maddə ilə birlikdə götürülməklə 18-ci maddələrinin də pozuntusunu tanıyan AİHM qəbul etdiyi qərarında Hökumətin ərizəçiyə ümumilikdə 22.000 avro ödəməli olduğunu vurğulayıb. Bu işlə bağlı Məhkəmənin yekun qərarı 01.09.2020-ci il tarixində olmuşdur. 06.04.2017-ci il tarixində Hökumət tərəfindən ərizəçiyə dəymiş zərərə görə təzminat ödənilmişdir. Hökumət işlə bağlı Fəaliyyət Planı təqdim etmişdir. Bundan əlavə Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin Plenumu 2020-ci ilin aprelin 23-də İlqar Məmmədova bəraət vermiş və mənəvi zərərə görə təzminat müəyyən etmişdir.

6. Xədicə İsmayılova Azərbaycana qarşı²⁷

Xədicə İsmayılova Azərbaycana qarşı işində Konvensiyanın 6.2-ci maddəsi ilə yanaşı 5.1 (“c” bəndi), 5.4 və 5-ci maddə ilə birlikdə götürülməklə 18-ci maddələrin də pozuntusunu tanıyan AİHM qəbul etdiyi qərarında Hökumətin ərizəçiyə ümumilikdə 25.000 avro ödəməli olduğunu vurğulayıb. Ərizəçi tərəfin təmsilçisi 17.06.2021-ci il tarixində 1411-ci görüşdə təqdim etdiyi kommunikasiyada bildirmişdir ki, Hökumət tərəfindən yalnız ərizəçiyə münasibətdə ödənilməli olan təzminatın bir hissəsi (9.000 avro) ödənilmiş, digər tədbirlər həyata keçirilməmişdir. Belə ki, pozulmuş hüquqlarının AİHM tərəfindən tanınmasına baxmayaraq, ərizəçi jurnalist kimi hələ də təqiblərə məruz qalır, əlavə olaraq Hökumət hələ də ona qarşı olan əsassız vergidən yayınmaq və qanunsuz sahibkarlıq iddialarını geri çəkməmişdir. Hökumət 25.05.2021-ci il tarixində verdiyi təqdimatda ərizəçinin bank hesablarına qoyulan həbsin Xədicə İsmayılovanın borclarının ödənilməsindən sonra götürüldüyünü və 5 illik ölkədən çıxma qadağasının sınaq müddəti başa çatdıqdan sonra 25.05.2021-ci il tarixində ləğv edildiyini qeyd etmişdir. Təzminat məsələsi ilə bağlı isə ərizəçi tərəf qeyd etmişdir ki, ona ödənilməli olan 25.000 avrodan ilk öncə 9.000 avro ödənilib, 2022-ci ilin mart ayında isə kompensasiya tam ödənilib. Amma bu qərarla bağlı Hökumət nəinki ümumi, hətta fərdi tədbirləri belə tam həyata keçirilməyib.

Avropa Şurası Nazirlər Komitəsi (AŞ NK) 8-10 iyun 2022-ci il tarixli 1436 sayılı iclasında Xədicə İsmayılovanın ərizəçi qismində iştirak etdiyi işlərin icra vəziyyətini də nəzərdən keçirərək, qəbul etdiyi qətnamədə qeyd edib ki, Azərbaycan Hökuməti onun məruz qaldığı cinayətlərin istintaqını yeniləməli, cinayətkarların məsuliyyətə cəlbini üçün bütün addımları atmalıdır. Bundan başqa, AŞ NK hakimiyyət orqanlarını ərizəçinin yayılmış şəxsi məzmunlu məlumatlarının hamıya açıq resurslardan qaldırılıb-qaldırılmadığı barədə məlumat təqdim etməyə, şəxsi həyata hörmət və reputasiya hüququ ilə ifadə azadlığı hüququ arasındakı tarazlığın təmin olunması ilə bağlı yerli məhkəmələrin təcrübəsini yaxşılaşdırmağa

²⁶ <https://hudoc.exec.coe.int/eng/?i=004-1866>

²⁷ <https://hudoc.exec.coe.int/eng/?i=004-55595>

yönəlik tədbirlər görməyə dəvət edərək bu məsələlərin icrası ilə əlaqədar son vəziyyəti Komitənin 2022-ci ilin dekabr iclasına qədər təqdim etməyə çağırır.

7. Fərzəliyev Azərbaycan qarşı²⁸

Fərzəliyev Azərbaycan qarşı işində Konvensiyanın 6.2-ci maddəsi ilə yanaşı 6.1-ci maddənin də pozuntusunu tanıyan AİHM, Hökumətin ərizəçiyə ümumilikdə 6.200 avro ödəməli olduğunu vurğulayıb. Bu işlə bağlı Məhkəmənin final iclası 28.08.2020-ci il tarixində keçirilmişdir. 01.09.2021-ci il tarixində Hökumət tərəfindən ərizəçiyə dəymiş zərərə görə təzminat tam ödənilmişdir. Lakin iş hələ icra mərhələsindədir, icra müddəti bitməyib və Hökumət tərəfindən Fəaliyyət Planı təqdim olunmayıb.

8. Yunusova və Yunusov Azərbaycan qarşı²⁹

Yunusova və Yunusov Azərbaycan qarşı işində Konvensiyanın 6.2-ci maddəsi ilə yanaşı 5.1, 5.1 (“c” bəndi), 5.4, 8, 1 sayılı Protokolun 1-ci maddəsi, 1 sayılı Protokolun 1-ci maddəsi və 4 sayılı Protokolun 2-ci maddəsi ilə birlikdə 13-cü maddə, 5-ci maddə ilə birlikdə 18-ci maddənin də pozuntusunu tanıyan AİHM qəbul etdiyi qərarla Hökumətin ərizəçilərə ümumilikdə 31.438 avro ödəməli olduğunu vurğulayıb. Bu işlə bağlı Məhkəmənin final iclası 16.10.2020-ci il tarixində keçirilmişdir. 03.03.2021-ci ildə Hökumət tərəfindən ərizəçilərə dəymiş zərərə görə təzminat ödənilsə də, işin icra vəziyyəti ilə bağlı digər tədbirlər hələ də həyata keçirilməyib. Azərbaycan Hökuməti tərəfindən təqdim olunan Fəaliyyət Planında sadəcə bu işin adı keçmişdir, yəni, işlə bağlı konkret fərdi tədbirlərin tətbiqi nəzərdə tutulmamışdır.

9. Mirqədirov Azərbaycan qarşı³⁰

Mirqədirov Azərbaycan qarşı işində Konvensiyanın 6.2-ci maddəsi ilə yanaşı 5.1, 5.1 (“c” bəndi), 5.4 və 8-ci maddələrinin də pozuntusunu tanıyan AİHM qəbul etdiyi qərarla Hökumətin ərizəçiyə ümumilikdə 20.000 avro ödəməli olduğunu vurğulayıb. Bu işlə bağlı Məhkəmənin final iclası 17.12.2020-ci il tarixində keçirilmişdir. 01.09.2021-ci ildə Hökumət tərəfindən ərizəçiyə dəymiş zərərə görə təzminat tam ödənilib. Lakin iş hələ icra mərhələsindədir, icra müddəti bitməyib və Hökumət tərəfindən Fəaliyyət Planı təqdim olunmayıb.

10. Əvəz Zeynalov Azərbaycan qarşı³¹

Əvəz Zeynalov Azərbaycan qarşı işində Konvensiyanın 6.2-ci maddəsi ilə yanaşı 5.3, 6-cı maddənin 1-ci və 3-cü (“d”) bəndləri, 8 və 10-cu maddələrinin də pozuntusunu tanıyan AİHM qəbul etdiyi qərarla Hökumətin ərizəçiyə mənəvi zərərə görə 10.000, çəkilmiş xərc və

²⁸ <https://hudoc.exec.coe.int/eng?i=004-55811>

²⁹ <https://hudoc.exec.coe.int/eng?i=004-56219>

³⁰ <https://hudoc.exec.coe.int/eng?i=004-56531>

³¹ <https://hudoc.exec.coe.int/eng?i=004-58187>

məsrəflərə görə isə 3.000, ümumilikdə 13.000 avro ödəməli olduğunu vurğulayıb. Bu işlə bağlı Məhkəmənin final iclası 22.07.2021-ci il tarixində keçirilmişdir. 23.03.2022-ci ildə Hökumət tərəfindən ərizəçiyə dəymiş zərəre görə təzminat tam ödənilib. Lakin iş hələ də icra mərhələsindədir, icra müddəti bitməyib və Hökumət tərəfindən, Fəaliyyət Planı təqdim olunmayıb, hər hansı digər fərdi və ya ümumi tədbir görülməyib.

8. Nəticə və tövsiyələr

Hesabatın hazırlanması zamanı 10 qərarla bağlı araşdırmalar nəticəsində məlum olmuşdur ki, 8 qərarla müəyyən edilən təzminatlar ərizəçilərə tam ödənilmiş, 1 qərarla (Muradverdiyev Azərbaycana qarşı) təzminat nəzərdə tutulmamış, 1 qərarla isə (Fətullayev Azərbaycana qarşı) Hökumət təzminatın ödənilməsi ilə bağlı Məhkəməyə heç bir məlumat verməmişdir.

Araşdırılan 10 qərardan sadəcə 2 qərar barəsində Hökumət Məhkəməyə Fəaliyyət Planı təqdim etmişdir. Belə görünür ki, Hökumət qərarların icrası ilə bağlı əsas diqqəti təzminatın ödənilməsinə yönəltməyə, digər tədbirlərin həyata keçirilməsi arxa plana keçmişdir. Aparılan araşdırma zamanı məlum oldu ki, təkcə qərarların icrası ilə bağlı yox, həm də qərarların icrası mexanizmində müəyyən problemlər var. Belə ki, AİHM qərarları üzrə konkret olaraq məsul bir dövlət qurumu yoxdur. Əslində isə, belə bir qurumun yaradılmasına zərurət vardır. Həm də bu qurumun fəaliyyəti ərizəçilər, onların nümayəndələri, bütünlükdə cəmiyyət üçün açıq olmalıdır. Bu iki məsələ yekunda Azərbaycanda təqsirsizlik prezumpsiyasının tam şəkildə həyata keçirilməsinə mane olur və yekunda Məhkəmə tərəfindən çıxarılan qərarların icra olunmamasına gətirib çıxarır.

Avropa Şurasına üzv ölkələrin qərarların icrası ilə bağlı olan 2021-ci il üçün sıralamasında Azərbaycan Respublikası 271 icra edilməmiş qərarla 5-ci yerdədir. Bu qərarların 222-i təkrarlanan, 49-u isə əsas (aparıcı) işlərdir. “Aihmaz.org” saytı qeyd edir ki, ölkələr üzrə çıxarılmış ümumi qərarların icrası faizlə hesablandıqda, Azərbaycan icra olunmayan qərarlara görə 1-ci sırada gəlir³².

Yuxarıda göstərilənlərin əsas səbəbi dövlətin AİHM-in çıxardığı qərarlara etinasız münasibəti, qərarların icrası ilə bağlı vahid mexanizmin olmaması və yerli qanunvericilikdəki boşluqlardır.

³² [Avropa Məhkəməsi qərarlarının icrası, 2021 – hansı ölkə, necə icra edir? – “aihmaz.org”](#)

Sənəd Demokratik Təşəbbüslər İnstitutunun (IDI) apardığı araşdırmalar əsasında tərtib olunub.

IDI araşdırmanın aparılmasına və sənədin ərəşəyə gəlməsinə töhfə verən hər kəsə dərin təşəkkürünü bildirir.

Məlumatlardan istifadə edərkən IDI-yə istinad etmək zəruridir.

Əlaqə məlumatları:

Tel: +99450 435 95 42

Web: www.idi-aze.org

E- poçt: info@idi-aze.org

Facebook: www.facebook.com/DTI.IDI